

Назар СИРОТЮК

*аспірант Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

**ПОЛІТИЧНИЙ ЧИННИК У РЕЛІГІЙНОМУ ПРОЦЕСІ ГАЛИЧИНИ (НА
МАТЕРІАЛАХ ГАЗЕТИ «РУСЛАН»)**

У кінці XIX ст. у Бельгії та Німеччині виникли партії суспільно-християнського спрямування, що спочатку представляли собою невеликі католицькі групи, об'єднані спільними інтересами. Незважаючи на соціальну різноманітність своїх прихильників, ці партії, як правило, проводили центристську соціально-економічну політику, спрямовану на інтеграцію різних верств населення в економічній сфері.

Суспільно-християнський рух формувався як відповідь на лібералізм, соціалізм і націоналізм. Його видатні представники вважали, що християнська традиція підтримує позицію, що виходить за рамки лібералізму зі своєю увагою до робітничого класу і незаможних верств, перевершує соціалізм за допоміжною роллю держави та сприянням проміжних груп, і протистоїть націоналізму через підтримку міжнародних структур. Цей рух покладався на студентство та інтелектуальну еліту як творчий відгук на виклики сучасності, зберігаючи зв'язки з західними релігійними та філософськими традиціями.

Східногалицькі землі також не залишилися поза увагою суспільно-християнського руху. Католицький русько-народний союз (КРНС), заснований прихильниками О. Барвінського у 1896 р., виступав як його активний учасник. Організацією слугував часопис «Руслан».

Християнські суспільники висловлювали погляди про важливу роль Церкви та релігії в суспільстві і осуджували спроби секуляризації галицьких українців, вбачаючи в християнстві силу, яка «від віків хоронила Русь». Вони регулярно підкреслювали неможливість зменшення значення та ролі релігії, виступаючи проти постулатів лібералів та соціалістів, які розглядали релігію як приватну справу [3].

Представники суспільно-християнського руху вказували на те, що соціалістичні та соціал-демократичні ідеї підривають усі моральні основи, такі як сім'я, держава, нація, і вмщують «хімерні» концепції свободи, рівності та моралі. Вони закликали відмовитися від соціал-демократичних ідей і, навпаки, сприяти розвитку Церкви і народу на християнських засадах [4]. Не роблячи різниці між радикалами та соціал-демократами, їх називали інтернаціоналістами та атеїстами [5]. Вони висловлювали своє ставлення до соціалістів у публікації часопису «Руслан», вказуючи, що соціал-демократи прагнуть підорвати віру у людей [6].

Навіть при тому, що більшість громадян не приділяла уваги антиклерикальним закликам соціалістів, частина духовенства підтримувала їх на виборах [7]. На сторінках «Руслана» жорстко критикувалася поширена на той час думка про релігію як особисту справу [8]. Лідери КРНС вбачали необхідність «християнізувати» шкільну освіту, зокрема, даючи представникам Церкви право викладати ряд предметів, що мали світський характер [9]. Вони аргументували це історичною традицією та важливою роллю Церкви у цивілізаційному процесі.

Навіть за підтримки релігії та Церкви КРНС не можна вважати виключно клерикальною партією. За словами О. Терлецького, у складі КРНС був лише обмежений відсоток духовенства. К. Левицький додав, що лідери КРНС розраховували на підтримку греко-католицького духовенства [2, с. 32]. Проте ідею клерикальної партії не підтримували ані священники з москвофільськими поглядами, ані ті, що орієнтувалися на національний табір. Останні виступали

проти ідеї клерикально-консервативної партії і виступали проти тези про лояльне ставлення до Австрії та поляків.

У змінюваних умовах секуляризації суспільної свідомості представники КРНС закликали духовенство активізувати пастирську діяльність, запобігати соціалістичній антицерковній агітації в сільських районах. Священики мали стати лідерами, ініціювати читальні, кооперативні каси та дбати про національні інтереси [10]. Представники суспільно-християнської течії вважали греко-католицьке духовенство керівником національно-культурного та соціально-економічного прогресу галицьких українців. Наприклад, єпископ Перемиський Костянтин Чехович закликав священиків активно працювати над «економічними та освітніми питаннями» [11]. Душпастирі повинні були стати прикладом не лише моральності, але й ефективного господарювання [12].

Однією з ключових місій греко-католицького духовенства в рамках національного руху була активна участь у формуванні майбутньої української інтелігенції, спрямованої на виховання своїх дітей в християнському та національному дусі [13–14]. У 1899 р. група священиків заснувала в Олеську товариство «Сільський господар», що активно висвітлювало свою діяльність у часописі «Руслан» [15]. Метою товариства було популяризувати різні галузі сільського господарства, такі як рільництво, тваринництво, садівництво, городництво та пасічництво. Також, вони надавали посередницькі послуги під час придбання техніки та інструментів праці. Священики активно просували діяльність товариства через публікації в пресі та проведення лекцій на сільських теренах з господарської тематики [16].

Християнські суспільники також намагалися поліпшити економічне становище греко-католицького духовенства. Депутати від КРНС неодноразово в Державній раді та Галицькому сеймі висували питання про збільшення заробітної плати священикам та надання їм пільг, що надавались австрійським чиновникам [17–20].

У 1901 р. у часописі «Руслан» висловлювалося заклик до українських священиків та чиновників об'єднатися у кредитному товаристві для захисту своїх економічних інтересів. За підтримки митрополита А. Шептицького 6 червня 1901 р. відбулися установчі збори крайового кредитного товариства чиновників та священиків, до наглядової ради якого увійшли також представники суспільно-християнської течії Т. Ревакович та Заячківський [21].

Представники КРНС здійснювали опіку над українським духовенством в австрійській армії. Завдяки їх зусиллям збільшено кількість українських військових капеланів та покращено їх матеріальне забезпечення. Також досягнуто офіційної автономії греко-католицьких військових священиків від римо-католицьких капеланів. О. Барвінський неодноразово звертався до військового міністра Австрії з метою вшанування українських релігійних свят під час навчань в армії [22–24].

Представники суспільно-християнської течії також піклувалися про вдов та сиріт сільських священиків [25–26].

Взаємини між представниками суспільно-християнського табору та вищою ієрархією Греко-католицької церкви виявилися цікавими. Митрополит Сильвестр Сембратович підтримав та благословив заснування нової політичної організації. Після його смерті КРНС відкрито підтримав кандидатуру на митрополичий престол перемиського єпископа Костянтина Чеховича [27]. Проте митрополитом став станіславівський єпископ Юліан

Куїловський, у єпархії якого процвітало русофільство [28]. Новопризначений митрополит не втручався у суспільно-політичні процеси в Галичині.

Після смерті Ю. Куїловського, наприкінці 1900 р. митрополитом обрано Андрея Шептицького, на якого представники КРНС, на відміну від інших українських політичних сил, поклали значні надії. У часописі «Руслан» зазначалося: “Сіє надія, що небавом вже стане на чолі Руської католицької Церкви муж, що скріпить і забезпечить її підвалини, які стараються підорвати ті, що бажають втопити Русь в темряву схизми, а інші, що бажають з серця нашого вирвати всяку віру. Серед темряви тої, яка нині залягає Галицьку Русь, сходить сонце надії, що своїм світлом розжене темряву і теплотою огріє і покріпить серця руського народу...” [29].

25 березня 1901 р. відбулися збори, на яких утворено політичне товариство «Руська громада». На цих зборах виразили підтримку О. Барвінському та його соратникам у парламенті та сеймі. 18 червня 1901 р. Галицьке намісництво прийняло статут «Руської громади», який багато в чому повторював основні тези діяльності КРНС, зокрема, принцип національної самобутності українців та бажання працювати на релігійно-моральних засадах.

Однією із причин, що спонукала до утворення нового політичного товариства, стала енцикліка, видана папою Левом XIII, присвячена християнській демократії. Часопис «Руслан» – пресовий орган суспільно-християнської течії, схвально оцінив намагання папи, зазначивши, що християнська демократія передбачала дотримання законів та поваги до влади [30]. «Руська громада» і мала втілювати у життя згадані норми в українському середовищі Східної Галичини.

Таким чином, партії суспільно-християнського спрямування наприкінці XIX – початку XX ст. стали єдиними українськими політичними силами Східної Галичини, які підтримували Греко-католицьку церкву та втілення християнських принципів у суспільно-політичне життя краю. Не будучи виключно клерикальними партіями, вони підтримували греко-католицьких священиків, впроваджували християнські засади у шкільництві, боролися з соціал-демократами, які засуджували релігію та критикували Церкву. Представники суспільно-християнського табору також активно виступали проти москвофільства, до якого належала частина греко-католицького духовенства.

Список використаних джерел

1. Кліш А. Б. Між політикою та релігією: суспільно-християнський рух у Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст.: Монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 468 с.
2. Кліш А. Релігія та церква в ідеології та практичній діяльності християнських суспільників у Східній Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. *Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць*. К.: «Видавництво «Гілея», 2015. Вип. 97 (6). С. 30–34.
3. Релігія не є річчю приватною. *Руслан*. 27 березня 1897.
4. Чи може християнин бути соціал-демократом? *Руслан*. 21 листопада 1900.
5. Рускі радикали а соціялісти. *Руслан*. 18 червня 1897.
6. Чи може християнин бути соціал-демократом? *Руслан*. 4 (17) листопада 1900. Ч.250.
7. Соціалізм-антіклерикалізм. *Руслан*. 18 червня 1897.
8. Релігія не є річчю приватною. *Руслан*. 15 (27) березня 1897. Ч.61.
9. Школа, церква і держава. *Руслан*. Ч.92. 25 квітня (7 травня) 1897; Ч.93. 26 квітня (8 травня) 1897.
10. Становище руского священика в суспільности. *Руслан*. 10; 11; 12; 13; 16 червня 1897.
11. Наша теперішня діяльність чи бездіяльність? *Руслан*. 17 (29) квітня 1897. Ч.85.
12. Наші наміри. *Руслан*. Ч.6. 9 (21) січня 1897; Ч.16. 21 січня (2 лютого) 1897.
13. Вісти з руских гімназий. *Руслан*. 1898. Ч.151.
14. По рутенськи. *Руслан*. 1899. Ч.250.

15. Сільський Господар в Олеську. *Руслан*. 1899. Ч.60.
16. Господарске товариство. *Руслан*. 1898. Ч.233.
17. Бесіда пос. Нат. Вахнянина в справі конгруї, виголошена в раді державній, д. 21. Січня с.р. *Руслан*. 29 грудня 1898.
18. Поліпшене биту духовенства. *Руслан*. 29 грудня 1898.
19. Справа руского духовенства. *Руслан*. 29 грудня 1898.
20. Три внесеня. *Руслан*. 31 березня 1901.
21. Перші загальні конституюючі збори краєвого товариства кредитового урядників і священиків. *Руслан*. 11 червня 1901.
22. Офіцери і руске військове духовенство в ері всяких регуляцій. *Руслан*. 16 грудня 1898.
23. Промова делегата Барвіньського в бюджетовій комісії делегації в загальній розправі над бюджетом міністерства війни. 28 мая 1901 р. *Руслан*. 31 травня 1901.
- 24.3 кругів військового душпастирства. *Руслан*. 7 жовтня 1904.
25. Допись. *Руслан*. 3 жовтня 1897.
26. Справа вдів і сиріт священичих. *Руслан*. 15 жовтня 1897.
27. Після події! *Руслан*. 13 (25) січня 1899. Ч.9.
28. Родина Литвиновичів. *Руслан*. 21 квітня (3 травня) 1901. Ч.89.
29. 1700–1900. *Руслан*. 1 (14) жовтня 1900. Ч.222.
30. Нова енцикліка Папи Лева XIII. *Руслан*. 30 січня 1901.